

ΡΑΨΩΔΙΑ Π 185-336

ΔΟΜΗ ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΣΕ ΕΝΟΤΗΤΕΣ-ΠΛΑΓΙΟΤΙΤΑΟΙ

1η ενότητα: Στ.185-196: Η Αθηνά δίνει εντολές στον Οδυσσέα και αίρει την μεταμόρφωση του .

2η ενότητα: Στ.196-245: Ο αναγνωρισμός

3η ενότητα: Στ.246-260:Ο Τηλέμαχος ζητά πληροφορίες για το νόστο του Οδυσσέα

4η ενότητα: Στ.246-260:Ο Τηλέμαχος ζητά πληροφορίες για το νόστο του Οδυσσέα

5η ενότητα: Στ.261-336: Ο Οδυσσέας καταστρώνει σχέδιο δράσης κατά των μνηστήρων.

Στ.185-196: Η Αθηνά δίνει εντολές στον Οδυσσέα και αίρει την μεταμόρφωση του .

Η Αθηνά εμφανίζεται στον Οδυσσέα ως από μηχανής θεός. Έχουμε επιφάνεια ή ενανθρώπιση θεού;

Η Αθηνά εμφανίζεται με τη μορφή μιας ωραίας γυναίκας.Πρόκειται για επιφάνεια (όχι για ενανθρώπιση της θεάς) γιατί σκοπός της είναι να την αναγνωρίσει ο Οδυσσέας κι όχι να καλύψει ταυτότητά της πίσω από κάποια μεταμόρφωση.

Ποιος είναι ο σκοπός της παρέμβασής της;

Κατ αρχάς να ξεκαθαρίσουμε ότι η θεά είναι ορατή όνο στον Οδυσσέα, όχι στον Τηλέμαχο, σύμφωνα με τη λαϊκή αντίληψη της εποχής οι θεοί εμφανίζονται μόνο σε όσους θέλουν. Σκοπός της είναι να ανανεώσει την υπόσχεση που είχε δώσει στον Οδυσσέα να του συμπαρασταθεί στον αγώνα κατά των μνηστήρων (ραψ. ν) και να του ξαναδώσει την πραγματική του μορφή. Το χρυσό ραβδί με το οποίο πραγματοποιεί την μεταμόρφωση αποτελεί παραμυθικό στοιχείο (πβ. καλή νεράιδα παραμυθιών)

Στ.196-245: Ο αναγνωρισμός

Το τυπικό του αναγνωρισμού

Ο αναγνωρισμός είναι ένα βασικό μοτίβο της Οδύσειας,ένας θεματικός τύπος που ακολουθεί μια συγκεκριμένη διαδικασία:

1. Αρχικά αποκρύπτεται η ταυτότητα του Οδυσσέα με τη μεταμόρφωσή του σε ζητιάνο και με την πλαστή ιστορία για το ποιος είναι (στ. 70-75)

2. Τα δύο πρόσωπα που συμμετέχουν στον αναγνωρισμό μένουν μόνα στη σκηνή. Εδώ μένει ο Οδυσσέας με τον Τηλέμαχο, καθώς οι άλλοι βοσκοί είχαν

βγει από το πρωί (στ. 3-4) και ο Εύμαιος εστάλη στο παλάτι για να ενημερώσει την Πηνελόπη (στ. 165-172).

3. Η ταυτότητα του Οδυσσέα αποκαλύπτεται με άρση της μεταμόρφωσής του σε ζητιάνο, με μια δεύτερη μεταμόρφωση σε νέο, όμορφο άντρα (στ. 191-195) και με την ομολογία της πραγματικής του ταυτότητας (στ. 208-209).

4. Ο Τηλέμαχος εκφράζει τη δυσπιστία του να δεχτεί την ταυτότητα του ξένου (στ.214-224) αλλά δεν απαιτεί αποδεικτικά στοιχεία, όπως συμβαίνει στις διαδικασίες αναγνωρισμού.

5. Ο Οδυσσέας, για να πείσει τον Τηλέμαχο ποιος είναι, επαναλαμβάνει με έμφαση ότι είναι ο Οδυσσέας (στ. 226-231) και εξηγεί ότι η αλλαγή στην εμφάνισή του έγινε με επέμβαση της θεάς Αθηνάς (στ. 232-238).

6. Ακολουθεί ο αναγνωρισμός συνοδευόμενος από τον σπαρακτικό θρήνο πατέρα και γιου (στ. 239-246).

Αποκλίσεις από την τυπολογία:Ποιο από τα βήματα του τυπικού του αναγνωρισμού παραλείπεται εδώ;

Ο Τηλέμαχος πείθεται εύκολα και δε ζητά αποδείξεις. Ίσως γιατί είναι ο μόνος που συναντά τον Οδυσσέα όπως πράγματι είναι και όχι παραμορφωμένο. Άλλωστε σύμφωνα με μια αναφορά της Ελένης στη ραψ. δ πατέρας και γιος μοιάζουν τόσο πολύ εξωτερικά που θα μπορούσε ο καθένας να αναγνωρίσει στον άλλο τον εαυτό του.

Ποια τα συναισθήματα των δυο προσώπων και με ποιο τρόπο αποδίδονται;

Τα συναισθήματα εκφράζονται με χαρακτηριστικές για τον καθένα εκδηλώσεις: ο Οδ. φίλησε το γιο του και τα δάκρυα κύλησαν από τις παρειές στο χόμα, ο Τηλ. νέος, πιο εκδηλωτικός, «χύθηκε πάνω του οδυρόμενος και βουρκωμένος τώρα τον αγκάλιασε».

Με ποιο εκφραστικό μέσο αποδίδεται η σκηνή της αναγνώρισης πατέρα-γιου;

Ο Ποιητής χρησιμοποιεί την παρομοίωση. Οι δύο άντρες αγκαλιάζονται και θρηνούν, όπως τα πουλιά, όταν χάσουν τα μικρά τους. Περίεργη φαίνεται η επιλογή του ποιητή να μας τους δείχνει να θρηνούν την ώρα της χαράς: αντί να χύσουν δάκρυα χαράς, οι δύο άντρες ξεσπούν σε θρήνο. Με αυτό τον τρόπο ο ποιητής καταφέρνει

- να προσδώσει μεγαλύτερη ένταση στη σκηνή,
- να δείξει ότι το συναίσθημα της στέρησης κυριαρχεί περισσότερο κι από τη χαρά της αντάμωσης

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της σκηνής του αναγνωρισμού είναι ότι ο ποιητής απέφυγε να τη φορτώσει με πολλά κι εντυπωσιακά εκφραστικά μέσα.

Στ.246-260: Ο Τηλέμαχος ζητά πληροφορίες για το νόστο του Οδυσσέα

Αμέσως μετά την αναγνώριση, ο Τηλέμαχος, βουρκωμένος από τη συγκίνηση και γεμάτος περιέργεια ρωτά τον πατέρα του πως έφτασε στην Ιθάκη. Οι ερωτήσεις που κάνει (στ.248-250) αποτελούν τυπικές ερωτήσεις που χρησιμοποιούνται για κάποιον που ήρθε από μακριά. Η απάντηση του Οδυσσέα ανακαλεί στο μυαλό των ακροατών γεγονότα γνωστά από το παρελθόν (νησί Φαιάκων). Γρήγορα όμως ο Οδυσσέας φέρνει τη συζήτηση στο παρόν και στα προβλήματά του.

Στ.261-336: Ο Οδυσσέας καταστρώνει σχέδιο δράσης κατά των μνηστήρων.

Ο Οδυσσέας καταστρώνει σχέδιο δράσης κατά των μνηστήρων. Ποιο είναι αυτό;

Ο Τηλέμαχος να πάει ξημερώματα στο παλάτι, όπου θα καταφθάσει αργότερα ο Οδυσσέας ως ζητιάνος. Βασική προϋπόθεση για την επιτυχία του σχεδίου είναι ο Τηλέμαχος να δείξει ανοχή στην όποια κακή συμπεριφορά των μνηστήρων απέναντι στο γέρο ζητιάνο. Όταν έρθει η κατάλληλη στιγμή ο Οδυσσέας θα του γνεύσει να μαζέψει όλα τα όπλα των μνηστήρων και να κρατήσει μόνο τα όπλα για αυτόν και το γιο του. Ο Οδυσσέας τονίζει ότι η παρουσία του πρέπει να μείνει μυστική από όλους ακόμη κι από την Πηνελόπη ή τον Λαέρτη, ώστε να δοκιμάσουν τη πίστη των γυναικών και των δούλων.

ΕΠΙΚΗ ΕΙΡΩΝΕΙΑ

Με την επική ειρωνεία διατηρείται αμείωτο το ενδιαφέρον του ακροατή-αναγνώστη για την εξέλιξη της υπόθεσης.

Στο απόσπασμά μας, επική ειρωνεία έχουμε στους στίχους 200 («ξένε») και 216 («δεν είσαι εσύ ο πατέρας μου»). Ο Τηλέμαχος αγνοεί στοιχεία που εμείς γνωρίζουμε.

ΠΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

α) 185-186 : η Αθηνά δίνει εντολή στον Οδυσσέα να αποκαλύψει στον γιο του την ταυτότητά του : προοικονομείται η αναγνώριση.

β) 187-188, 260, 307-308 : προοικονομείται η μνηστηροφονία και η συνεργασία πατέρα και γιου.

γ) 188-190 : η θεά Αθηνά θα είναι παρούσα στη μνηστηροφονία : προοικονομείται το επιτυχές αποτέλεσμα.

ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Επιφάνεια είναι όταν οι θεοί εμφανίζονται ως θεοί στους ανθρώπους για να τους συμβουλευθούν, να τους προειδοποιήσουν ή να τους δώσουν εντολές.

Στους στίχους 185-190, η Αθηνά εμφανίζεται στον Οδυσσέα, τον καλεί έξω από την καλύβα και τον προτρέπει να ομολογήσει στον Τηλέμαχο ότι είναι ο πατέρας του και να σχεδιάσουν μαζί τη μνηστηροφονία.

ΑΝΘΡΩΠΟΜΟΡΦΙΣΜΟΣ

Οι θεοί συχνά συμπεριφέρονται σαν άνθρωποι. Στην ενότητά μας, η Αθηνά δηλώνει ότι αγαπά τις μάχες και ότι θα πάρει μέρος στη μνηστηροφονία (188-190, 326-327).

ΑΥΤΟΔΙΚΙΑ

Όταν τα θύματα ή οι συγγενείς των θυμάτων αναλαμβάνουν να τιμωρήσουν τον θύτη. Αυτή η μορφή απονομής δικαιοσύνης ίσχυε σε εποχές όπως η ομηρική, όπου δεν υπήρχε γραπτό δίκαιο, αλλά υπάρχει (δυστυχώς) και στην εποχή μας. Στην ενότητά μας, ο Οδυσσέας και ο Τηλέμαχος αναλαμβάνουν οι ίδιοι να τιμωρήσουν τους μνηστήρες για την απρεπή συμπεριφορά τους.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Η Αθηνά δεν είναι παρούσα καθ' όλη τη διάρκεια της αναγνώρισης του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο, αλλά ο ρόλος της είναι ιδιαίτερα σημαντικός :

α) δίνει εντολή στον Οδυσσέα να ομολογήσει στον γιο του την πραγματική του ταυτότητα και να σχεδιάσουν τη μνηστηροφονία (185-187).

β) βοηθά στην αναγνώριση, γιατί αίρει τη μεταμόρφωση του Οδυσσέα και με μαγικό τρόπο τον κάνει από ζητιάνο, ωραίο άνδρα (191-195)

γ) υπόσχεται στον Οδυσσέα βοήθεια κατά τη διάρκεια της μνηστηροφονίας (188-190).

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ENANTION ΤΩΝ ΜΝΗΣΤΗΡΩΝ

- α) Ο Τηλέμαχος θα πάει την αυγή στο παλάτι (298-299)
- β) Ο Οδυσσέας θα κατέβει αργότερα στην πόλη με τον Εύμαιο και θα μπει στο παλάτι με τη μορφή ζητιάνου (300-301).
- γ) Ο Τηλέμαχος δεν πρέπει να αντιδράσει στις προσβολές και τις προκλήσεις των μνηστήρων.
- δ) Ο Οδυσσέας θα ειδοποιήσει με νεύμα τον Τηλέμαχο την κατάλληλη στιγμή να μαζέψει τον οπλισμό από το παλάτι και να κρατήσει μόνο δύο σπαθιά, δύο δόρατα και δύο ασπίδες. (309-326)
- ε) Η Αθηνά θα είναι παρούσα στο φονικό και θα βοηθήσει : αυτή την πληροφορία τη δίνει ο Οδυσσέας στον Τηλέμαχο για να τον εμψυχώσει (326-327).
- στ) Το σχέδιο θα πρέπει να μείνει κρυφό, προκειμένου να δοκιμαστούν για την αφοσίωσή τους τα αγαπημένα πρόσωπα και οι δούλοι (328-336).

ΟΜΗΡΙΚΗ ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΗ

242-245

Αναφορικό μέρος : 242-244 (το κλάμα των πουλιών που οι κυνηγοί τους αρπάζουν τα μικρά τους)

Δεικτικό μέρος : 245 (έντονο και πικρό κλάμα του Οδυσσέα και του Τηλέμαχου)

Κοινός όρος : το δυνατό κλάμα.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

1. Τηλέμαχος : Στην αρχή είναι εξαιρετικά δύσπιστος, κάτι που είναι απόλυτα δικαιολογημένο, αφού η ξαφνική μεταμόρφωση του ζητιάνου, του προκαλεί έκπληξη. Στη συνέχεια πείθεται και συγκινημένος πέφτει στην αγκαλιά του πατέρα του. Στη συνέχεια εκδηλώνει το ενδιαφέρον του, θέτοντας ερωτήσεις στον πατέρα του για τις περιπέτειές του. Δείχνει εμπιστοσύνη στον πατέρα του και υπακούει στις εντολές που δίνει ο Οδυσσέας σχετικά με το σχεδιασμό της μνηστηροφονίας.

2. Οδυσσέας : Είναι γενναίος, αποφασιστικός, έξυπνος και προνοητικός. Ταυτόχρονα, είναι και τρυφερός και προστατευτικός πατέρας. Εκδηλώνει την χαρά του για τον Τηλέμαχο και δεν ντρέπεται να κλάψει , δείχνοντας ότι για τους ήρωες το κλάμα δεν είναι ντροπιαστική πράξη, αλλά ειλικρινής εκδήλωση των συναισθημάτων τους. Με απόλυτη ψυχραιμία καταστρώνει ένα πανέξυπνο σχέδιο για τη μνηστηροφονία που φανερώνει την ευστροφία και τη διορατικότητα του ήρωα. Τέλος, είναι ιδιαίτερα αγαπητός στην Αθηνά, κάτι που αποδεικνύεται από το γεγονός ότι η Αθηνά παρουσιάζεται μπροστά του, τον συμβουλεύει και του υπόσχεται βοήθεια.